

Μελετητές Διασποράς

Project Overview

Publisher: Diaspora 2014

Start: Dec 17, 2014

Due: Jan 21, 2015

Produced with Scholar

Richard Clogg

Γεωργία/Γαρυφαλιά Θεοδωροπούλου/Μιχαλοπούλου

Jan 27, 2015 at 6:08 PM

Version 4

Ο RICHARD CLOGG ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ

Εισαγωγή.

Ο Richard Clogg είναι από τους πιο ισχυρούς και πιο σημαντικούς μελετητές της σύγχρονης και μοντέρνας ελληνικής ιστορίας. Έχουν δημοσιευθεί πολλά έργα του με την ιδιότητα του συγγραφέα αλλά και με εκείνη του συντάκτη καθώς και διαλέξεις και άρθρα του. Κάποια από τα έργα του είναι τα: A Concise History of Greece, Minorities in Greece: Aspects of a plural society, The Greek diaspora in the twentieth century κ.ά. Η δουλειά του μελετητή στο σύνολο της θα μας βοηθήσει σε έναν μεγάλο βαθμό να αποκτήσουμε μια εικόνα σχετικά με την προσφορά του μελετητή στο φαινόμενο της διασποράς, σε ποια πλαίσια αναφοράς εστιάζει, πως όρισε ο ίδιος την διασπορά, τη μελέτη του κοινωνικοπολιτικού και οικονομικού ρόλου της διασποράς στη σύγχρονη κοινωνία, την επιστημονική προσέγγιση που υιοθέτησε, βασικές ιδεολογικές παραδοχές που υποστήριξε αλλά και την κριτική που του έχει ασκηθεί στο πέρασμα των χρόνων.

Προσφορά και Εποχή.

Ο Richard Clogg έχει γράψει έναν αριθμό βιβλίων έχει συντάξει άρθρα που αναφέρονται στην ελληνική διασπορά αλλά και στις μειονότητες που αναγκάστηκαν να εγκατασταθούν στην Ελλάδα. Μέσα από αυτά τα βιβλία και άρθρα παραθέτονται πληροφορίες τόσο για την μεταναστευση των Ελλήνων σε άλλους τόπους όσο και για την μεταναστευση άλλων λαών στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, στο βιβλίο του «Η συνοπτική ιστορία της Ελλάδας» αναφέρει πως πολλοί Έλληνες αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν σε χώρες όπως η Ρωσία, οι Ηνωμένες Πολιτίες ακόμα και η Αίγυπτος αναζητώντας καλύτερες οικονομικές απολαβές. Οι περισσότεροι Έλληνες έμποροι μάλιστα αν και στην αρχή επιθυμούσαν να μείνουν για λίγα μόνο χρόνια μέχρι να βελτιωθούν τα οικονομικά τους στο τέλος επέλεξαν να μείνουν στην χώρα μετανάστευσης τους. Ταυτόχρονα η Ελλάδα εξαιτίας του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου είχε να υποδεχτεί μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα από

την Ασία, την Βουλγαρία και Ρωσία. Πριν από τη λήξη των περιορισμών στις ποσοτώσεις των ΗΠΑ περίπου στα μέσα του 1960, στην Αυστραλία το ελληνικό μεταναστευτικό ρεύμα ήταν τεράστιο και μέχρι το 1980 είχε δημιουργηθεί ένα από τα κύρια κέντρα ελληνικού πληθυσμού σε ολόκληρο τον κόσμο στην πόλη της Μελβούρνης. Επίσης στο έργο του (ως συντάκτης) «Μειονότητες στην Ελλάδα» ο Clogg γράφει αναλυτικά για όλες τις μειονότητες που υπάρχουν στην Ελλάδα ξεκινώντας από το 1924 με τους Παλαιημερολογίτες, συνεχίζοντας με τους Καθολικούς, τους Ευαγγελικούς, τους Εβραίους, τους Μουσουλμάνους, τους Αρμένιους, τους Βλάχους, τους Σλαβομακεδόνιους και τέλος τους Σαρακατσάνους. Πιο συγκεκριμένα, το 1951 και έπειτα από καταγραφές ανάμεσα σε 7,632,801 πληθυσμό οι 7,472,559 δήλωσαν ορθόδοξοι (97,9%), 112,665 (1,4%) μουσουλμάνοι, 28,430(0,4%) καθολικοί, 12,677(0,2%) προτεστάντες και άλλοι χριστιανοί, 6,325(0,1%) εβραίοι. Σε μια διάλεξη του σε ένα ενημερωτικό δελτίο κάνει μια γρήγορη ιστορική αναδρομή για το πότε οι Έλληνες άρχισαν να μετακινούνται έξω από τα σύνορα της Ελλάδας. Τον 16^ο αιώνα ξεκίνησε η μεταναστευτική διαδικασία σε μικρή κλίμακα αλλά μέχρι τον 18^ο αιώνα διευρύνθηκε σημαντικά. Οι έμποροι στην μεσόγειο, την βαλκανική χερσόνησο και ακόμα παραπέρα είχαν φτιάξει «κομπανίες» και παροικίες. Μετά από το τέλος του Ρωσοτουρκικού πολέμου του 1768-1774, η Αικατερίνη ενθάρρυνε την μετανάστευση των Ελλήνων για να γίνει έντονη η παρουσία τους σε περιοχές που μόλις είχαν κατακτηθεί. Έτσι όπως χαρακτηριστικά μας αναφέρει οι Έλληνες σύντομα απέκτησαν κυρίαρχη εμπορική παρουσία σε πόλεις όπως η Οδησός, η Ταγκάνρογκ και η Μαριούπολη. Τα σημαντικότερα μεταναστευτικά ρεύματα υπήρξαν στην δεκαετία που προηγήθηκαν των Βαλκανικών πολέμων, μετά την μικρασιατική καταστροφή του 1922 και στην διάρκεια των δεκαετιών 1950-1960. Άλλα σημαντικά μεταναστευτικά ρεύματα υπήρξαν τον 19ο αιώνα στην Αίγυπτο (για το βαμβάκι) αλλά και στον Καύκασο και σε περιοχές της Ρωσίας από περιοχές του Πόντου. Ο Clogg συνέθεσε το βιβλίο του «Συνοπτική ιστορία της Ελλάδας» το 1992, το «Η Ελληνική διασπορά στον 20^ο αιώνα» το 1999 και το «Μειονότητες στην Ελλάδα» το 2002.

Πλάσιο αναφοράς.

Ο Richard Clogg κάνει λόγο για την ιστορική διασπορά κυρίως αλλά και για την μεταναστευτική διασπορά λίγο λιγότερο. Αναλυτικότερα, ο μελετητής αναφέρεται στους Έλληνες της διασποράς ξεκινώντας την ιστορική του αναδρομή από πολύ παλιά (Τουρκοκρατία). Κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας οι Έλληνες ιδρύουν Κοινότητες στις παρυφές της αυτοκρατορίας κυρίως στα Βαλκάνια αλλά και στην Μαύρη Θάλασσα και στην Μεσόγειο. Έλληνες αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν όχι μόνο για εμπορικούς λόγους αλλά και λόγω καταπίεσεων και διωγμών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μετακίνηση των Ελλήνων της Κριμαίας στα τέλη του 8^{ου} αιώνα προς την Αζοφική, μετά από πρόσκληση της Αικατερίνης της Μεγάλης. Επιπροσθέτως, στο βιβλίο του «Η Ελληνική διασπορά στον 20^ο αιώνα» κάνει αναφορά στην ζωή των Ελλήνων μεταναστών στις χώρες μεταναστευσης τους και μάλιστα τονίζει κάποιες από αυτές θεωρώντας τις σημαντικές. Ένας λόγος υπήρξε το γεγονός πως Έλληνες όπως ο Σπύρος Πέτρου, οι αδερφές Άντριους, ο Ζορζ Γκεταρού κ.ά κατάφεραν να διαπρέψουν στην χώρα υποδοχής τους. Πιο συγκεκριμένα, ο Σπύρος Πέτρου γεννημένος στην Ύδρα υπήρξε εθνικός ήρωας του Ναυτικού στην Αργεντινή, γνωστός σε κάθε μαθητή της και μάλιστα το όνομα του δόθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα πλοία που είχε στην κατοχή της αυτή η χώρα. Ο Πέτρου όπως και ο Νικολαΐδης ήταν Έλληνες οι οποίοι διακρίθηκαν στις τάξεις των ένοπλων δυνάμεων της Αργεντινής. Επίσης, οι αδερφές Άντριους Πάτι, Μαξίν και Λάβερν ήταν Ελληνοαμερικανίδες δεύτερης γενιάς οι οποίες ανύψωσαν το ηθικό των Αμερικανών κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τις ανέδειξαν σ΄ ένα από τα πιο δημοφιλή μουσικά συγκροτήματα της εποχής. Ακόμη, ο Ζορζ Γκεταρού ήταν Έλληνας γεννημένος στην Αλεξάνδρεια και υπήρξε ένας από τους πιο δημοφιλείς αστέρες στην γαλλική οπερέτα και το καμπαρέ. Ο μελετητής αναφέρεται και στην μεταναστευτική διασπορά. Η ειδοποιός διαφορά με την ιστορική διασπορά είναι πως πρόκειται για την «εκούσια» μετακίνηση πληθυσμών από το ελληνικό κράτος ή και από τον περιφερειακό ελληνισμό προς χώρες υποδοχής μεταναστών όπως είναι οι Η.Π.Α, Καναδάς, Αυστραλία κ.ά. Πρόκειται για το φαινόμενο της εργατικής μετανάστευσης που έλαβε χώρα σε δύο μεγάλες φάσεις από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970 (1890 έως και τη δεκαετία του 1920 και 1950-1973).

Ορισμός του φαινομένου

Για τον Richard Clogg ο ορισμός της ελληνικής διασποράς είναι πολύ πιο σύνθετος από ότι αρχικά φαίνεται. Σε μια διάλεξη του αναφέρεται στον ορισμό της ελληνικής διασποράς κάνοντας όμως μια ιστορική αναδρομή για να καταλάβουν οι αναγνώστες ακριβώς το φαινόμενο για το οποίο κάνει λόγο. Αναλυτικότερα, ο Clogg ξεκινάει τον ορισμό του με μια ιστορική αναδρομή για το πότε, για ποιους λόγους και προς τα που μετακινήθηκαν οι Έλληνες. Διαχωρίζει τους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης και της απέναντι ακτής μαζί με την θάλασσα του Μαρμαρά, τους Έλληνες της Δυτικής Μικράς Ασίας, τους Έλληνες της Καππαδοκίας και τους Έλληνες του Πόντου στις Νοτιοανατολικές ακτές της Μαύρης Θάλασσας από τους Έλληνες της διασποράς. Θεωρεί πως οι πληθυσμοί αυτοί δεν αποτέλεσαν μέρος της διασποράς, αφού δεν είχαν προκύψει από κάποια μετανάστευση, με ή παρά τη θέλησή τους. Σε αυτές τις περιοχές υπήρχε ελληνικός πληθυσμός από τους κλασικούς ακόμα χρόνους. Για τον λόγο αυτόν δεν περιλαμβάνει στην διασπορά την ισχυρή ελληνική κοινότητα της σημερινής Τουρκίας, ούτε την ελληνική μειονότητα της νότιας Αλβανίας. Μαζί με τους Έλληνες της Κύπρου, αποτελούν υπολείμματα της ελληνικής Ανατολής που έμεινε εκτός των συνόρων του ελληνικού κράτους. Κατά την άποψή του η διασπορά αποτελείται από μετανάστες έξω από τα σύνορα της «καθ' ημάς Ανατολής». Για να ορίσει τον Έλληνα της διασποράς δανείζεται τον ορισμό που χρησιμοποίησε κάποτε ο Ελευθέριος Βενιζέλος λέγοντας ότι Έλληνας είναι αυτός που θέλει να είναι Έλληνας, νιώθει Έλληνας και δηλώνει ότι είναι Έλληνας, δηλαδή ότι βάση της εθνικότητας αποτελεί η εθνική συνείδηση. Στο βιβλίο του «Η Ελληνική διασπορά στον 20^ο αιώνα» αναφέρεται στο άρθρο του Τζον Αρμστρονγκ για τις Κινητοποιημένες και Προλεταριακές Διασπορές το οποίο επιδιώκει την δημιουργία μιας τυπολογίας του φαινομένου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Αρμστρονγκ ορίζει την διασπορά ως «οποιαδήποτε εθνική συλλογικότητα που δεν έχει εθνική βάση μέσα σε μία δεδομένη οργανωμένη κοινωνία, αποτελεί δηλαδή μια σχετικά μικρή μειονότητα σε όλα τα τμήματα της» και χωρίζει την διασπορά σε δύο μορφές. Τις προλεταριακές και τις κινητοποιημένες διασπορές όπου η κάθε μία αντιστοιχεί σε μια διαφορετική περίοδο. Η κινητοποιημένη διασπορά αντιστοιχεί σε εθνικές ομάδες που λειτούργησαν μέσα στα πλαίσια των αποικιακών αυτοκρατοριών του 19^{ου} και ενός τμήματος του 20^{ου} αιώνα, ενώ ο τύπος της προλεταριακής διασποράς αντιστοιχεί σε εθνικές ομάδες που μετανάστευσαν στις χώρες προχωρημένης βιομηχανικής ανάπτυξης. Ακόμη διακρίνει τις κινητοποιημένες διασπορές σε αρχέτυπες και περιπτωσιακές. Η βασική

διαφορά τους εντοπίζεται στην «ύπαρξη πληρότητας και μονιμότητας του φαινομένου της διασποράς για την αρχετυπική διασπορά σε αντίθεση με τη μερικότητα και την προσωρινότητα της διασποράς μιας περιπτωσιακής εθνικής ομάδας». Μετά από όλες αυτές τις αναφορές κατατάσσει τους Έλληνες σε αυτές τις δυο κατηγορίες διασπορών. Οι εργάτες των σιδηροδρόμων και των ορυχείων που ζούσαν στην Γιούτα και οι Έλληνες γκασταρμπάιτερς της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Δυτικής Γερμανίας στις δεκαετίες 1960,1970 και 1980 αποτελούν παράδειγμα προλεταριακής διασποράς ενώ οι πλούσιοι Έλληνες και Κύπριοι που ζούσαν στο Ζαίρ την δεκαετία 1950 ή οι Έλληνες εφοπλιστές του Λονδίνου αποτελούν παράδειγμα κινητοποιημένης διασποράς.

John Armstrong
[[Permalink](#)]

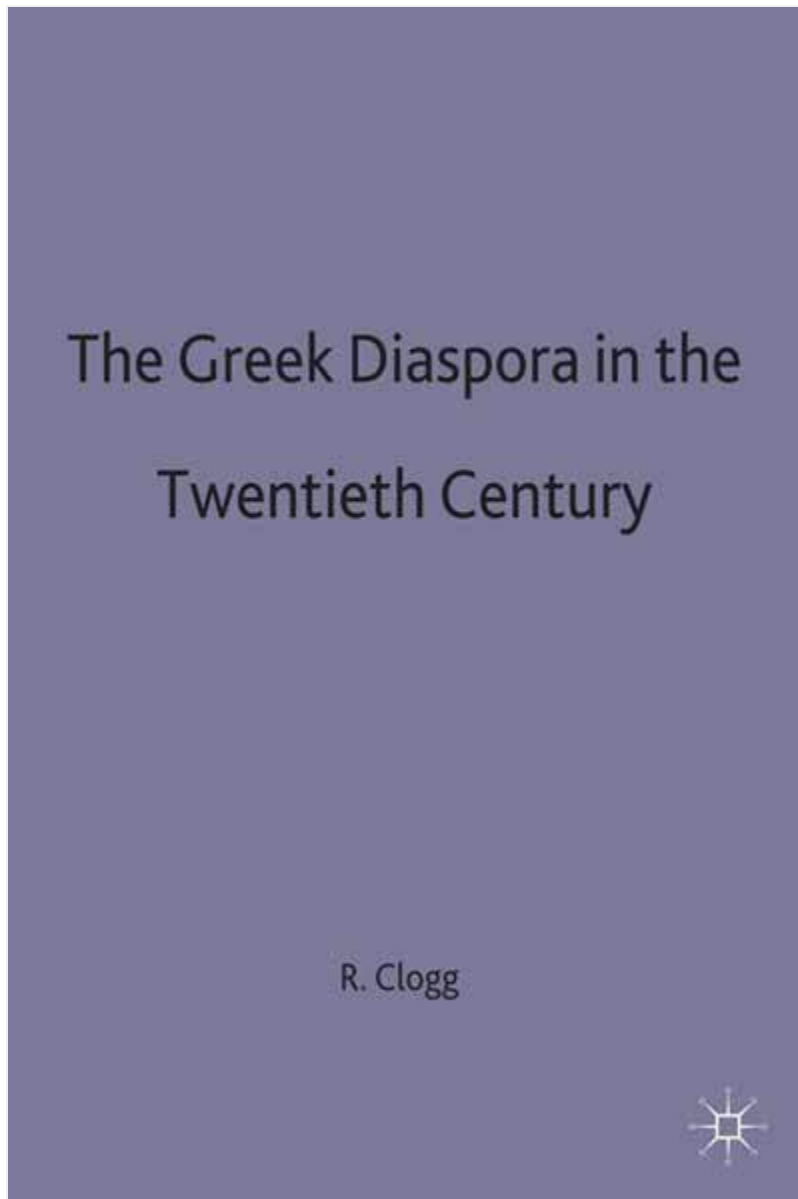
Κοιν/πολιτικός και οικονομικός ρόλος της διασποράς στη σύγχρονη διασπορά

Ως προς το ρόλο της σύγχρονης διασποράς, για τον Clogg, όπως και για τους περισσότερους συγγραφείς που μιλούν για τη διασπορά, το φαινόμενο αυτό στη σύγχρονη κοινωνία διαφέρει σημαντικά. Στην παλαιότερη εποχή της διασποράς, οι οικονομικοί λόγοι αφορούσαν συνήθως την υποστήριξη στην πατρίδα, βέβαια τώρα η οικονομική υποστήριξη αφορά περισσότερο τους ίδιους τους μετανάστες παρά την πατρίδα. Επίσης, οι μετανάστες του παρελθόντος έχουν ελάχιστα κοινά με αυτούς της εποχής της παγκοσμιοποίησης και της διασυνδεσιμότητας. Η Ελλάδα από χώρα μεταναστών που ήταν, πλέον φιλοξενεί και η ίδια μετανάστες.

Ο ίδιος τονίζει πως ως προς τη μελέτη της σύγχρονης ελληνικής διασποράς υπάρχει ένα σημαντικό έλλειμμα και αυτό γιατί οι καταγραφές δεν είναι πάντα αξιόπιστες. Βασικότερη αιτία της μετανάστευσης φαίνεται να θεωρεί τη διαφορά της οικονομικής, πολιτικής και πολιτιστικής ανάπτυξης ανάμεσα στις Ευρωπαϊκές πόλεις.

Εδώ λοιπόν ο Clogg θα μπορούσαμε να πούμε πως υποστηρίζει τις γενικές παραδοχές ως προς τον κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό ρόλο της διασποράς στη σύγχρονη κοινωνία. Έτσι, η διασπορά σήμερα έχει βοηθήσει στην εξάλειψη των προκαταλήψεων και του ρατσισμού. Τόσο οι χώρες που φιλοξενούν τους μετανάστες όσο και οι πατρίδες των μεταναστών μπορούν εύκολα να κατανοήσουν την αξία της πολυπολιτισμικότητας και της καλής συνύπαρξης των ανθρώπων διαφορετικών λαών. Η διασπορά λοιπόν καταρχάς έχει συμβάλει στη καλλιέργεια των ανθρωπιστικών ιδανικών όπως τον αλληλοσεβασμό και την αποδοχή του διαφορετικού κάνοντας απαραίτητη ειρηνική συνύπαρξη και συλλογική σκέψη μέσα από την αναγκαιότητα της επίλυσης πανανθρώπινων θεμάτων (τέτοια είναι τα ανθρώπινα δικαιώματα). Ο διάλογος και η αλληλεπίδραση ενισχύονται χωρίς να γίνεται απαραίτητη η αφομοίωση, όπως επίσης ενισχύεται και η αξία της συνεννόησης και συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών λαών. Από τη σκοπιά της εκπαίδευσης, το περιεχόμενο της πλέον περιλαμβάνει και το πολυπολιτισμικό κομμάτι που αναπτύσσει διευρυμένα προγράμματα σπουδών τα οποία θα πρέπει να είναι δίκαια προς όλους τους συμμαθητές και να απαιτούν το ίδιο και από τη στάση των εκπαιδευτικών. Κατά συνέπεια το σχολείο προάγει το διάλογο και την ελευθερία λόγου και βοηθά τους μαθητές να αντιληφθούν βαθύτερα τους συμμαθητές και τους συνανθρώπους τους κυρίως ως προς τον ηθικό και τον πολιτικό τομέα όχι μόνο στο χώρο της εκπαίδευσης αλλά γενικότερα στην καθημερινή τους ζωή. Όλα αυτά γιατί όταν μιλάμε για τη διασπορά ασχολούμαστε και με τη διαπολιτισμικότητα. Βέβαια παρατηρούμε κι εδώ τις μεγάλες διαστάσεις που έχει πάρει το θέμα της ξενοφοβίας στη σημερινή εποχή το οποίο αντικρούεται με τα παραπάνω θετικά χαρακτηριστικά.

Στη μελέτη μας για το φαινόμενο ως προς τις επιστημονικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιεί ο μελετητής παρατηρούμε ότι το αναλύει μέσα από πολλές προσεγγίσεις. Η προσέγγιση που χρησιμοποιεί ο Clogg για την ανάλυση του φαινομένου της διασποράς θα λέγαμε ότι είναι κυρίως κοινωνική/ανθρωπολογική γιατί ασχολείται με τον πολιτισμό, κάνει πολλές αναφορές σε αυτόν αλλά και με την έννοια του έθνους. Το κατανοούμε και μέσα από τα διάφορα παραδείγματα που χρησιμοποιεί ο Clogg για να εξηγήσει κάποια φαινόμενα. Χρησιμοποιεί επίσης οικονομική και δημογραφική προσέγγιση καθώς αναφέρεται πολύ συχνά στην κίνηση των μεταναστών, στο μεταναστευτικό δυναμικό αλλά και τον επαναπατρισμό. Αυτά μας βοηθούν να εντοπίσουμε και τη γεωγραφική του προσέγγιση. Τέλος, ο συγγραφέας-καθηγητής προσεγγίζει τη διασπορά και από πολιτική σκοπιά μιλώντας για τις πολιτικές οργανώσεις των αποδήμων στη χώρα υποδοχής.

Μελέτη του R. Clogg για την Ελληνική διασπορά
[[Permalink](#)]

Κριτική

Ως προς την κριτική, πολλοί είναι αυτοί που χαρακτηρίζουν την προσέγγιση του Richard Clogg εξαιρετική. Οι Λεοντίδου, Αφουξενίδης, Κουρλιούρος και Μαρμαράς, επιμελητές της Σειράς «Γεωγραφική Σκέψη» καθώς και η μεταφράστρια Μ. Φράγκου τονίζουν πως το έργο του συγγραφέα αποτελεί μοναδική παρέμβαση ως προς το θέμα της ελληνικής διασποράς καθώς δεν υπάρχουν σημαντικές μελέτες πάνω σ' αυτήν πέρα από αυτή που επιχειρεί ο R. Clogg. Από το προλογικό κιάλας σημειώμα, δηλώνουν πως φροντίζει να μας πληροφορήσει ως προς τη διασπορά πολύ απλά και συνοπτικά. Τονίζουν επίσης την περιγραφή του, η οποία σχετίζεται με ιστοριογραφική τάξη με απόλυτη χρονολογική σειρά. Ο Clogg προσπαθεί να δώσει έναυσμα στον αναγνώστη να συνεχίσει να ψάχνει περαιτέρω στοιχεία για τη διασπορά και τη καταφέρνει με μεγάλη επιτυχία. Εμβραθύνουν όλοι στη σκέψη του πως η διασπορά κατέχει πολύ σημαντικό ρόλο στην ιστορία του κράτους και κυρίως η διασπορά στο χώρο του ελληνικού κράτους έχει κεντρική θέση και ίσως οι ιστορικοί θα πρέπει να δίνουν περισσότερη έμφαση. Γιατί η ιστορία του ελληνικού λαού, για τον Clogg, ανεξάρτητα από τον καθορισμό των εθνικών συνόρων, θα πρέπει πάντα να αντιμετωπίζεται σαν μια αδιάκοπη ενότητα.

Από την άλλη πλευρά ο Β. Κρεμμυδάς, για το βιβλίο του «Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδας 1770-2000» αναφέρει μία κάπως αρνητική κριτική: *“Ο κ. R. Clogg επιμένει, περιέργως, πολύ σε δύο ζητήματα: το ένα είναι η ελληνική διασπορά, το άλλο οι μειονότητες στην Ελλάδα. Για το πρώτο αρχίζει συγκλονιστικά: «Οι Έλληνες είναι λαός της διασποράς». Και κατόπιν: «η ξενιτιά... υπήρξε κεντρικό στοιχείο της ιστορικής εμπειρίας των Ελλήνων στους νεότερους χρόνους». Στο δεύτερο έχει αφιερωθεί μακρός λόγος για την αλβανική, την τουρκική, τη βλαχική, τη σλαβομακεδονική μειονότητα, για το ζήτημα των Σκοπίων, για το Βορειοηπειρωτικό κ.τ.λ, ενώ σε δύο βιογραφίες - θα πούμε γι αυτές - του Κωλέττη και του Ρήγα, δεν παραλείπεται να λεχθεί ότι ο πρώτος είναι «βλαχικής καταγωγής» και ο δεύτερος «εξελληνισμένος Βλάχος» (...). Στο τέλος της «Ιστορίας μας» μαθαίνουμε ότι κατά το δεύτερο μισό του 20ού αι. «είχαν βελτιωθεί σημαντικά οι συνθήκες διαβίωσης του ελληνικού λαού. Στο κατώφλι της τρίτης χιλιετίας απομένει να δούμε αν η θεσμική και πολιτική υποδομή της Ελλάδας θα επιδείξει την ίδια ικανότητα προσαρμογής και εκσυγχρονισμού» (σ. 271). Θα προσπαθήσουμε, κ. R. Clogg! (...) Αφόρητες κοινοτοπίες σε μια αφόρητα επίπεδη διήγηση· με ένα πνεύμα «αντικειμενικά» ιδεολογικοποιημένο· μια ιστορία που δεν πίστευα ότι ήταν δυνατό να γράφεται σήμερα: παλιακιά, μουχλιασμένη.”* Ο συγκεκριμένος φαίνεται ενοχλημένος με τον τρόπο που παρουσιάζει ο συγγραφέας το θέμα της διασποράς και νιώθει ότι αδικεί κατά κάποιον τρόπο τον ελληνικό λαό.

Παρόλα αυτά οι περισσότεροι κριτικοί σχολιάζουν πολύ θετικά την περιγραφή του συγγραφέα για τη διασπορά. Ο R. Clogg αναλύει το φαινόμενο της ελληνικής διασποράς ανά περιοχή με τέτοια περιγραφικότητα που να βοηθά τον αναγνώστη στην κατανόηση των όσων θέλει να πει. Χρησιμοποιεί πολλά παραδείγματα επίσης, προσέχοντας όμως να μην ξεφύγει τόσο που να κοραίζει τον αναγνώστη ή ο ίδιος να κινδυνεύει να ξεφύγει από το θέμα που θέλει να αναπτύξει. Θεωρεί αναγκαίο επίσης να εξηγήει τις κύριες έννοιες που αφορούν το θέμα έτσι ώστε να μην υπάρξει σύγχυση στο κοινό στο οποίο απευθύνεται. Μιλάει αντικειμενικά και χρησιμοποιεί γεγονότα για να τεκμηριώσει τις απόψεις του.

Συμπέρασμα

Συμπερασματικά ο Richard Clogg έχει ασχοληθεί αρκετά με τη διασπορά και κυρίως με την ελληνική διασπορά. Γι' αυτόν η διασπορά ταυτίζεται συνήθως με τη «μόνιμη εξορία από την πατρίδα» και κατέχει σημαντική θέση στην ιστορία του λαού και ως προς την ελληνική διασπορά υποστηρίζει πως αυτή δεν έχει αναγνωριστεί και μελετηθεί πλήρως από τους ξένους μελετητές παρόλο που υπολογίζεται ότι το σύνολο των Ελλήνων της διασποράς αποτελεί το μισό του ελλαδικού πληθυσμού. Μέσα από την κοινωνικό-ιστορική προσέγγισή του επιχειρεί να καλύψει το κενό αυτό και σύμφωνα με τους περισσότερους αναγνώστες τα καταφέρνει με επιτυχία, μέσα από μια σοβαρή μελέτη του φαινομένου. Μέσα από τη δική μας έρευνα συνειδητοποιήσαμε τη μεγάλη συμβολή του R. Clogg ως προς την ανάπτυξη του φαινομένου της διασποράς και μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τα δημοσιεύματά του απλά, αναλυτικά και αντικειμενικά. Είναι πράγματι αληθές το σχόλιο πολλών κριτικών πως η έρευνά του μας προκαλεί ενδιαφέρον και μας δίνει έναυσμα για περαιτέρω αναζήτηση αναφορικά με το θέμα της διασποράς. Πρόκειται για έναν σπουδαίο μελετητή και μία σπουδαία προσέγγιση.

Ένα μέρος της μελέτης του R. Clogg για την Ελληνική Διασπορά: http://arts.yorku.ca/hist/tgallant/documents/cloggdiapora_001.pdf

Βιβλιογραφία:

R.Clogg, 2004. *Η ελληνική Διασπορά στον 20ό αιώνα*. Εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα

R.Clogg, 1984. *Σύντομη Ιστορία της Νεότερης Ελλάδας*. Εκδόσεις: ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ

http://www.facebook.com/l.php?u=http%3A%2F%2Fwww.onassis.gr%2Fenim_deltio%2F23_04%2Fp32.html&h=AAQGTxmzg

[http://file:///C:/Users/%CE%A4%CE%B6%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CF%81%CE%B1/Downloads/\[Richard_Clogg\]_Minorities_in_Greece_Aspects_of_a\(BookZZ.org\).pdf](http://file:///C:/Users/%CE%A4%CE%B6%CE%B9%CE%BD%CE%B1%CF%81%CE%B1/Downloads/[Richard_Clogg]_Minorities_in_Greece_Aspects_of_a(BookZZ.org).pdf)

http://books.eudoxus.gr/publishers/ID_0273/EG-0345-ABS.pdf

<http://arts.yorku.ca/hist/tgallant/documents/cloggdiaspora.pdf>

<http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam034/2002725551.pdf>

http://books.google.gr/books?id=H5pyUIY4THYC&pg=PA24&hl=el&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false

http://en.wikipedia.org/wiki/Richard_Clogg

Θεοδωροπούλου Γεωργία/Μιχαλοπούλου Γαρυφαλιά

Γεωργία/Γαρυφαλιά Θεοδωροπούλου/Μιχαλοπούλου
